

The author considered the concept of innovation as the process of bringing a scientific idea or technical invention to the stage of practical use, which is financially beneficial. At the same time, technical-economic and other changes in the social environment are also considered innovations that lead to the development of society.

Keywords: *innovations, economic education, economic development.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-156.2023.11>

УДК 378.22.091.3:780.614.331-051

Пилип О. І.

ЗМІСТОВНО-СТРУКТУРНА ХАРАКТЕРИСТИКА ІНСТРУМЕНТАЛЬНОЇ ПІДГОТОВКИ БАКАЛАВРІВ-СКРИПАЛІВ У ВИЩИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

У статті розглянуто проблему переосмислення в теоретичному та практичному вимірах змістового наповнення та структури інструментальної підготовки бакалаврів-скрипалів, узагальнюються методичні підходи до визначення компонентів досліджуваного феномену, що дає змогу забезпечити підвищення професійного рівня інструментальної підготовки студентів у відповідності до сучасних вимог. У публікації викладено авторську позицію щодо теоретичних засад інструментальної підготовки бакалаврів-скрипалів та практичної детермінованості її змісту з огляду на особливості професійної підготовки майбутнього музиканта-педагога.

Проаналізовано наукові погляди вітчизняних і зарубіжних учених на особливості інструментальної підготовки майбутніх скрипалів у вищих закладах освіти. Спираючись на здійснений аналіз наукових праць з досліджуваної проблеми, доведено, що інструментальна підготовка музиканта складається з таких структурних компонентів, як: мотиваційно-вольовий; інформаційно-технологічний; комунікативно-регулюючий; творчо-реалізуючий.

Подано наукове тлумачення поняття «мотивація», що визначають як спонування, які викликають активність організму і визначають її спрямованість. Мотивація інструментально-виконавської діяльності вміщує багато складових (емоції, потреби, спонуки, мотиви, інтереси, цінності, суспільні ідеали, художні смаки, оволодіння музичним інструментом), які мають властивість часто змінюватися і вступати в нову взаємодію одна з одною.

Вказано, що інструментальна підготовка сучасних бакалаврів музичного мистецтва – це процес і результат оволодіння системою музично-теоретичних знань, практично-виконавських умінь, що виражається у здатності до художньо-обґрунтованої інтерпретації змісту музичного твору та уможлиблює особистісне і професійне зростання фахівця.

Ключові слова: *професійна музична освіта, бакалаври-скрипалі, інструментальна підготовка, структурні компоненти, змістова характеристика.*

Мета статті – на основі аналізу наукової літератури та вивчення практичного досвіду педагогів-музикантів дослідити сутність поняття «інструментальна підготовка бакалаврів-скрипалів», визначити її структурні компоненти та розкрити особливості їх змістового наповнення.

Навчальний процес у мистецьких закладах вищої освіти України спрямований на підготовку високопрофесійних фахівців, здатних вільно

володіти музичним інструментом, аналізувати результати власної виконавської діяльності, художньо інтерпретувати музичні твори, розвивати оцінні та рефлексивні вміння, бути готовим до виконавської та педагогічної діяльності. Інструментальна підготовка є важливою складовою у фаховій підготовці бакалаврів-скрипалів, адже сприяє індивідуальному професійному зростанню особистості музиканта. У зв'язку з цим, вважаємо, що дослідження інструментальної підготовки бакалаврів-скрипалів у вищих навчальних закладах освіти в аспекті її змістовно-структурної характеристики є актуальним.

Проблему інструментальної підготовки в галузі музичної педагогіки та виконавства досліджували такі відомі вчені: О. Бурська, Н. Мозгальова, О. Олексюк, Г. Падалка, О. Щолокова, питання вдосконалення якості фахової підготовки студентів-інструменталістів висвітлено у працях провідних дослідників таких як: Н. Гуральник, Н. Згурської, А. Козир, В. Федоришина, В. Шульгіної, Д. Юника та інших. Проте, змістовно-структурну характеристику інструментальної підготовки студентів-скрипалів в межах освітнього ступеня «бакалавр» ще не було досліджено.

Н. Мозгальова надала визначення інструментальної підготовки як «...процес становлення гармонійно-урівноваженого музиканта, що володіє раціональними способами роботи за інструментом, грамотно розбирається у тексті музичного твору та вміє ретельно продумувати власну інтерпретацію, синтезуючи різні виконавські традиції» [4, с. 42].

До змісту інструментальної підготовки скрипаля К. Завалко відносить: «...систему узагальнених знань про закономірності розвитку теорії та історії музики, про сутність і специфіку музичного мистецтва як засобу художнього відображення дійсності, його суспільно-історичної зумовленості і соціальну значущість» [2, с. 402].

Дослідниця І. Ростовська стверджує, що зміст інструментально-виконавської підготовки – це відпрацювання технічних прийомів для майстерного володіння музичним інструментом; набуття студентом сценічного і художнього досвіду тощо [6].

Зі вступом України до європейського освітнього простору відбувся розподіл вітчизняної вищої освіти на відповідні освітні ступені. Бакалавр – освітній ступінь вищої освіти особи, яка на основі повної загальної середньої освіти здобула базову вищу освіту. Бакалавр мистецтва – фахівець, підготовка якого за галуззю знань 02 Культура і мистецтво передбачає навчання студентів музичного мистецтва, що містить як досягнення певного рівня виконавської підготовки, так і оволодіння професійними засадами викладацької діяльності.

Отже, на основі вищесказаного можна зробити висновок, що **інструментальна підготовка сучасних бакалаврів музичного мистецтва** – це процес і результат оволодіння системою музично-теоретичних знань, практично-виконавських умінь, що виражається у здатності до художньо-обґрунтованої інтерпретації змісту музичного

твору та уможливлює особистісне і професійне зростання фахівця.

Спираючись на здійснений аналіз наукових праць з досліджуваної проблеми, можна стверджувати, що інструментальна підготовка музиканта складається з таких структурних компонентів: *мотиваційно-вольовий; інформаційно-технологічний; комунікативно-регулюючий; творчо-реалізуючий.*

Мотиваційно-вольовий компонент включає такі елементи: інтерес до інструментально-виконавської діяльності; готовність до подолання труднощів у процесі набуття професійних знань і вмінь. Розглянемо більш детально характерні особливості змістової характеристики даних позицій.

Мотивація – спонукання, що викликають активність організму і визначають її спрямованість. Мотивація інструментально-виконавської діяльності вміщує багато складових (емоції, потреби, спонуки, мотиви, інтереси, цінності, суспільні ідеали, художні смаки, оволодіння музичним інструментом), які мають властивість часто змінюватися і вступати в нову взаємодію одна з одною. Мотивація до оволодіння навчальної дисципліною, а саме інструментальною підготовкою студента-скрипаля є показником та критерієм успішності професійного становлення майбутнього фахівця. Слід зауважити, що професійна мотивація неоднорідна і залежить від психологічних та соціологічних факторів, а їх співвідношення визначається системою ціннісних орієнтацій людини.

В різних джерелах сутність мотивів трактується по-різному, проте вважаємо, що найбільш доцільно розглядати мотив через призму відображення й виявлення потреб та інтересів студента-скрипаля, адже між сутністю потреб, мотивів та інтересів існує тісний зв'язок.

Інтерес студента-скрипаля до змісту інструментально-виконавської підготовки є важливим фактором, який сприяє поглибленню його теоретичних знань та вдосконаленню практичних умінь. У розвитку інтересу до інструментальної діяльності стимулюючим джерелом є викладач – носій високої ерудиції, творчого потенціалу та глибоких знань. Інтерес до інструментально-виконавської діяльності проявляється через усвідомлення внутрішньої взаємодії учасників виконавського процесу по таких векторах: виконавець-інструмент (скрипка); виконавець-музичний твір; виконавець-публіка.

Студенти, які навчаються гри на скрипці, мають різну музичну, технічну підготовку, але інтерес пробуджує внутрішнє бажання оволодіти уміннями гри на скрипці та виступає силою, яка спонукає їх до роботи. Важливим елементом мотиваційно-вольового компоненту є готовність до подолання труднощів у процесі набуття професійних знань і вмінь. Така готовність є вольовим елементом інструментально-виконавської діяльності.

Воля – це свідоме регулювання особистістю власної поведінки і діяльності, уміння долати внутрішні та зовнішні труднощі здійснюючи цілеспрямовані дії. Вольовий елемент – це готовність студента до подолання труднощів виконання та досягнення поставленої важкодоступної мети у

процесі набуття професійних знань і вмінь, що відповідає соціальним вимогам інструментально-виконавської діяльності та співпадає з реальним та ідеальним співставленням професійного позиціонування особистості студента. До вольових проявів відносимо зосередження на конкретному завданні, здатність уникати чинників, які перешкоджають поставленій меті, подолання сумнівів, пошук шляхів та способів вдосконалення знань і вмінь. Ця готовність не дає згаснути інтересу.

Вольові зусилля необхідні для того, щоб зрозуміти художню ідею та основний задум музичного твору композитора, прослуховуючи виконання музичного матеріалу провідних скрипалів, викладача чи своїх колег-студентів. Докладати вольові зусилля необхідно під час активної форми вивчення музичного твору, а саме – самостійного читання нотного тексту. В процесі інструментальної підготовки студент-скрипаль концентрує свої вольові зусилля на змістовному й технічно впевненому виконанні музичного твору напам'ять, щоб перевірити, частково доповнити, зафіксувати й остаточно реалізувати раніше поставлені цілі.

Інформаційно-технологічний компонент включає такі елементи: знання музично-теоретичні та музично-історичні; комплекс виконавських умінь.

У нашому дослідженні, в центрі уваги якого знаходиться навчальний процес, поняття інформації ототожнюється з поняттям «знання». Широкий спектр музичних знань повинен мати студент-скрипаль, який здобуває освіту рівня «бакалавр», а саме: знання музичної теорії, основ всесвітньої та вітчизняної історії музики, аналізу музичних творів, розуміння особливостей музичних жанрів та стилів. Знання основ курсу гармонії допомагає студенту відчувати грані музичної форми, систему модуляцій та відхилень у музичному творі. Для інструментальної підготовки бакалаврів-скрипалів особливо важливими є знання теоретичних основ скрипкового виконавства, що забезпечать поглиблене розуміння структури музичного твору, гармонії, метро-ритму та створення власної інтерпретації. Знання з методики навчання гри на скрипці дадуть загальне спрямування майбутньому педагогу в його педагогічній практиці, допоможуть аналізувати й узагальнювати власні педагогічні навички.

Вчені-психологи В. Волошина, Л. Долинська, С. Ставицька, О. Темрук поняття «уміння» трактують як «засвоєний суб'єктом спосіб виконання дії, який забезпечується сукупністю набутих знань і навичок» [1, с. 260]. Н. Радван зазначає, що поняття «виконавські уміння – це засвоєні особистістю способи відтворення музичних образів з метою донесення їх до слухацької аудиторії; вони акумулюють музичні враження і переживання, а також музикознавчі, інтерпретаційні та методичні компетенції, набуті в процесі виконавської діяльності» [5, с. 64].

Методист В. Стеценко вважає, що «всі сторони виконавської майстерності гри на смичкових інструментах тісно пов'язані з характером звуковидобування» [8, с. 17]. Неякісне звуковидобування впливає на якість кантилени, точність інтонації, чіткість штрихів, трелі, а отже – гальмує технічне

вдосконалення виконавця та його художній розвиток. На струнно-смичкових інструментах звук видобувається трьома способами: «за допомогою волоса смичка (*arco*), за допомогою тростини смичка (*col legno*) та за допомогою щипка пальцем (*pizzicato*)» [8, с. 18].

Велике значення у струнно-смичковому виконавстві має поняття «інтонація», що від лат. *intono* – «голосно вимовляю». О. Рудницька, вважає, що інтонація – це «специфічний засіб художнього спілкування, вираження і передачі емоційно насиченої думки за допомогою просторово-часового руху в його звуковій (людський голос та голос музичних інструментів) і зоровій (жест, міміка, пантоміма) формі» [7, с. 115]. Методисти-скрипалі інтонацію розуміють досить широко та розглядають її не тільки як відтворення висоти звука, а й метод роботи над звуком, виявлення його кращої музичної якості. На струнно-смичкових інструментах інтонація виступає як творчий елемент виконавства та вимагає активності внутрішнього музичного слуху.

К. Флеш розділяє технічні вміння лівої та правої рук за рівнем їх значення для виконавського апарату скрипаля. До техніки лівої руки слідом за чистою інтонацією постає проблема вміння правильного та гарного *vibrato*, за допомогою якого проявляються індивідуальні звукові якості виконавця. Техніка правої руки – це контроль точки торкання волоса і струни, застосовування його в динамічних і тембрових нюансах. Слідом йде зміна смичка, рівномірне володіння всіма його частинами, особливо нижньою частиною; розподіл смичка та переходи зі струни на струну, що виконується правою рукою. Важливою складовою виконавської майстерності скрипаля на думку С. Романенка виступають інтерпретаційні вміння «як творчий підхід виконавця до трактування музичного твору, його особливих інтонацій» [3, с. 13].

Отже, інформаційно-технологічний компонент включає в себе знання музичної теорії, основ всесвітньої та вітчизняної історії музики, аналізу музичних творів, розуміння особливостей музичних жанрів та стилів; а також містить комплекс виконавських умінь, які можна з певною мірою узагальнення представити у вигляді чотирьох груп: основи звуковидобування; точність інтонації; штрихова техніка; інтерпретаційні вміння.

Наступним важливим компонентом в інструментальній підготовці бакалаврів-скрипалів є *комунікативно-регулюючий*, який містить такі елементи: комунікативні вміння; здатність до саморегуляції у виконавському процесі.

Інструментальна підготовка бакалаврів скрипалів з необхідністю включає в себе різновекторну комунікацію: студент-музичний твір; студент-викладач; студент-концертмейстер; студент-слухачка аудиторія.

Комунікація за вектором «студент-музичний твір» передбачає наявність умінь здійснити жанрово-стильову атрибуцію виконуваного твору, на цій основі розробити власну інтерпретаційну модель твору, визначити низку технологічних проблем та розробити шляхи їх подолання. В ході здійснення комунікації «студент-викладач» на перший план виступає здатність до діагностування з боку викладача наявних виконавських труднощів на кожному

з етапів оволодіння студентом музичним твором. У співпраці з концертмейстером, реалізуючи комунікацію за вектором «студент-концертмейстер», комунікативна ситуація з необхідністю передбачає спроможність студента-виконавця узгоджувати темпові, динамічні та формотворчі аспекти виконуваного твору. І нарешті, комунікація за вектором «студент-слухацька аудиторія» здійснюється в процесі виконання музичного твору та проявляється у здатності миттєво оцінити акустичні характеристики концертного залу, створити умови для невербального (зорового) контакту з концертмейстером, а головне – визначити специфіку слухацької аудиторії.

В ході сценічного виступу регуляція емоційного стану виконавця передбачає усунення або зниження відчуття тривоги та виступає як здатність керувати своїм психоемоційним індивідуальним станом відповідно до завдань і умов, через вплив слів, уявних образів та управління м'язовим тонусом. Саморегуляція бакалавра-скрипаля має три основних види в залежності від певної ситуації та етапів інструментальної підготовки студентів, а саме: етапу самопідготовки, етапу репетиції та етапу концертного виступу.

Останнім компонентом інструментальної підготовки бакалаврів-скрипалів є *творчо-реалізуючий*, який складається з елементів: здатність до музично пошукової діяльності; здатність до самостійної власної інтерпретації.

Здатність до пошукової діяльності скрипаля спрямована на віднайдення нових відомостей щодо жанрово-стильових особливостей виконуваного твору, обставин його створення, додаткових знань стосовно творчості певного композитора, його естетичних поглядів, а також пошук виконавців означеного твору та попередніх відомостей щодо їх творчості. Під час творчих пошуків у студента формується уміння знайти та визначити новизну композиторського задуму і виконавських стилів музики, що виконується. Пошукова діяльність як складова інструментально-виконавської підготовки – це процес за характером творчий. Будь-яка творчість проявляється в двох аспектах: перший пов'язаний із знанієвою пошуковою діяльністю теоретичного характеру, а другий проявляється у спроможності студента реалізувати та поєднати всі віднайдені відомості з нотним матеріалом, виконати його у власній інтерпретації.

Реалізуючий елемент означеного компоненту – це здатність студента-скрипаля до віднайдення самостійної власної інтерпретації. «Інтерпретація музичних творів здатна виступати особливим механізмом, який орієнтує студента в навчальній, а пізніше і в професійній діяльності, озброюючи його не тільки необхідними знаннями і вміннями, а й критеріями відбору та оцінки інформації, різними методами і рівнями пізнання, тобто досить широким методологічним інструментарієм» [9, с. 152].

Таким чином, узагальнюючи викладені вище наукові позиції щодо змістовно-структурної характеристики інструментальної підготовки бакалаврів-скрипалів, можна представити її структуру у єдності чотирьох компонентів: *мотиваційно-вольового; інформаційно-технологічного; комунікативно-регулюючого; творчо-реалізуючого. Мотиваційно-вольовий* компонент включає такі елементи: інтерес до інструментально-виконавської діяльності;

готовність до подолання труднощів у процесі набуття професійних знань і вмінь. *Інформаційно-технологічний* компонент містить елементи: знання музично-теоретичні та музично-історичні; комплекс виконавських умінь. *Комунікативно-регулюючий* компонент включає такі елементи: комунікативні уміння; здатність до саморегуляції у виконавському процесі. *Творчо-реалізуючий* компонент складається з елементів: здатність до музично пошукової діяльності; здатність до самостійної власної інтерпретації.

Подальшого розгляду потребує віднайдення методичних підходів до педагогічного керівництва удосконаленням інструментальної підготовки студентів-скрипалів освітнього ступеня «бакалавр», а також визначення педагогічних умов підвищення ефективності даного процесу.

Використана література:

1. Волошина В. В., Долинська Л. В., Ставицька С. О., Темрук О. В. Загальна психологія: практикум. Київ: Каравела, 2005. 280 с. URL: https://medcoledg.ucoz.ru/Likspr/psiholog/zagalna_psikhologija6praktikum-v.v.voloshina.pdf
2. Завалко К. В. Педагогічна інноватика в теорії та практиці музичної освіти. Монографія. Черкаси, 2013. 520 с.
3. Інтонування як риса стилю виконавства: метод. матеріали до курсу «Спец. інстр.» (стр.-см.). Харків. держ. акад. культури / уклад. : С. Ю. Романенко. Харків : ХДАК, 2021. 14 с.
4. Мозгальова Н. Г. Змістове наповнення поняття «інструментально-виконавська підготовка» вчителя музики. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 14. Теорія і методика мистецької освіти*. 2010. Вип. 9. С. 39-43.
5. Радван Н. Удосконалення виконавських умінь педагога-скрипаля в умовах вищої музично-педагогічної освіти : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02. Київ, 2018. 207 с.
6. Ростовська І. О. Формування мотивації музичної діяльності у процесі інструментально-виконавської підготовки. *Наукові записки НДУ ім. М. Гоголя. Психолого-педагогічні науки*. 2020. № 1. С. 56-60. URL : <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/1894>.
7. Савчин М. В. Загальна психологія : навч. посіб. Київ : Академвидав, 2012. 461 с.
8. Стеценко В. К. Методика навчання гри на скрипці. Київ : Музична Україна, 1974. 169 с.
9. Щолокова О. П., Мозгальова, Н. Г., Барановська, І. Г. (2019). Інтерпретація музичних творів – методичний аспект. *Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського*. 3 (128). URL : <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-21>

References:

1. Voloshyna V. V., Dolynska L. V., Stavvytska S. O., Temruk O. V. (2005). Zahalna psykhologhiia: praktykum. Kyiv : Karavela. 280 s. URL : https://medcoledg.ucoz.ru/Likspr/psiholog/zagalna_psikhologija6praktikum-v.v.voloshina.pdf
2. Zavalko K. V. (2013). Pedahohichna innovatyka v teorii ta praktytsi muzychnoi osvity. Monohrafiia. Cherkasy. 520 s.
3. Intonuvannia yak rysa styliu vykonavstva (2021) : Metod. materialy do kursu «Spets. instr.» (str.-sm.). Kharkiv. derzh. akad. kultury. Uklad. : S. Yu. Romanenko. Kh. KhDAK. 14 s.
4. Mozghalova N. H. (2010). Zmistove napovnennia poniattia «instrumentalno vykonavska pidhotovka» vchytelia muzyky. *Naukovyi chasopys UDU imeni M. P. Drahomanova. Seriiia 14. Teoriiia i metodyka mystetskoï osvity*. Vyp. 9. S. 39-43.
5. Radvan N. (2018). Udoskonalennia vykonavskykh umin pedahoha-skrypalia v umovakh vyshchoi muzychno-pedahohichnoi osvity : dys. kand. ped. nauk : 13.00.02. Kyiv. 207 s.
6. Rostovska I. O. (2020). Formuvannia motyvatsii muzychnoi diialnosti u protsesi instrumentalno-vykonavskoi pidhotovky. *Naukovi zapysky NDU im. M. Hoholia. Psykhologo-pedahohichni nauky*. № 1. S. 56-60. URL : <http://lib.ndu.edu.ua/dspace/handle/123456789/1894>.
7. Savchyn M. V. (2012). Zahalna psykhologhiia : navch. posib. Kyiv : Akademvydav. 461 s.

8. Stetsenko V. K. (1974). *Metodyka navchannia hry na skryptsi*. Kyiv : «Muzychna Ukraina». 169 s.
9. Shcholokova O. P., Mozghalova N. H., Baranovska I. H. (2019). Interpretatsiia muzychnykh tvoriv – metodychnyi aspekt. *Naukovyi visnyk Pivdennoukrajinskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni K. D. Ushynskoho*. 3 (128). URL : <https://doi.org/10.24195/2617-6688-2019-3-21>

O. PYLYP. Content-structural characteristics of instrumental training of violin bachelors in higher educational institutions.

The article examines the problem of rethinking in theoretical and practical dimensions the content and structure of instrumental training of violin bachelors, summarizes methodical approaches to determining the components of the studied phenomenon, which makes it possible to ensure an increase in the professional level of instrumental training of students in accordance with modern requirements. The publication presents the author's position regarding the theoretical foundations of the instrumental training of bachelor violinists and the practical determinism of its content in view of the peculiarities of the professional training of a future musician-pedagogue.

The scientific views of domestic and foreign scientists on the peculiarities of instrumental training of future violinists in higher educational institutions are analyzed. Based on the analysis of scientific works on the researched problem, it is proven that the instrumental training of a musician consists of such structural components as: motivational and volitional; information technology; communicative and regulatory; creative and implementing.

A scientific interpretation of the concept of «motivation» is presented, which is defined as an urge that causes the activity of the organism and determines its orientation. The motivation of instrumental performance includes many components (emotions, needs, incentives, motives, interests, values, social ideals, artistic tastes, mastery of musical instruments), which tend to change often and enter into new interactions with each other.

It is indicated that the instrumental training of modern bachelors of musical art is the process and result of mastering the system of musical-theoretical knowledge, practical-performing skills, which is expressed in the ability to artistically-grounded interpretation of the content of a musical work and enables the specialist's personal and professional growth.

Keywords: *professional musical education, violin bachelors, instrumental training, structural com.*

DOI: <https://doi.org/10.31392/NZ-udu-156.2023.12>

УДК 37.091.12-051:005.336.2-028.63

Слабко В. М., Шпильовий Ю. В.

ЦИФРОВА КОМПЕТЕНТНІСТЬ ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЯК ТРЕНД СУЧАСНОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

У статті вказано, що сучасний світ висуває нові вимоги до педагогічних працівників, оскільки щоденно збільшується кількість інформації, спостерігається стрімкий розвиток інноваційних технологій, виникають нові освітні напрямки тощо. В таких умовах необхідно готувати фахівців, які зможуть швидко адаптуватися до умов праці, ухвалювати рішення, брати на себе відповідальність, налагоджувати комунікацію з учасниками освітнього процесу та вчитися впродовж усього життя.

Зазначено, що саме цифрова компетентність відіграє важливу роль у формуванні професійної компетентності педагогічних працівників, адже це дає можливість викладачам осучаснювати освітній процес, зацікавлювати здобувачів освіти, давати їм можливість